

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА
РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ (МІКРОЕКОНОМІКА)»

(для студентів 2 курсу денної форми навчання
галузі знань 1401 «Сфера обслуговування»
напряму підготовки 6.140103 «Туризм»)

Програма навчальної дисципліни та робоча програма навчальної дисципліни «Економічна теорія (МІКРОЕКОНОМІКА)» (для студентів 2 курсу денної форми навчання галузі знань 1401 «Сфера обслуговування» напрямку підготовки 6.140103 «Туризм») / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; уклад.: В. П. Решетило, І. А. Островський, С. Б. Тимофієва. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 22 с.

Укладачі : В. П. Решетило, І. А. Островський, С. Б. Тимофієва

Рецензент: доц., канд. екон. наук О. Ю. Єгорова

Програма побудована за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Затверджено на засіданні кафедри економічної теорії, протокол № 8 від 6 березня 2012 р.

© В. П. Решетило, І. А. Островський, С. Б. Тимофієва, ХНАМГ, 2012

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	4
1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	5
1.1. Мета, предмет та місце дисципліни	5
1.2. Інформаційний обсяг (зміст) дисципліни	5
1.3. Освітньо-кваліфікаційні вимоги	6
1.4. Рекомендована основна навчальна література	6
1.5. Анотації програми навчальної дисципліни	8
2. РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	9
2.1. Структура навчальної дисципліни	9
2.2. Тематичний план навчальної дисципліни	9
2.3. Розподіл часу за змістовими модулями та формами навчальної роботи	15
2.4. Розподіл часу самостійної роботи	17
2.5. Засоби контролю та структура залікового кредиту	17
2.6. Методи та критерії оцінювання знань	18
2.7. Інформаційно – методичне забезпечення	20

ВСТУП

Будь-яка економічна діяльність, у кінцевому підсумку, зводиться до прийняття рішень про те, що, як, скільки і для кого виробляти продукт, що задовольняє різноманітні людські потреби. Економічні суб'єкти інтуїтивно прагнуть звести свої витрати до мінімуму і отримати максимальний зиск.

Необхідність вибору обумовлена наявністю постійних суперечностей між потребами й бажаннями, з одного боку, і можливостями їх задоволення, з другого.

Від чого ж залежать рішення, що приймаються? Чи існують які-небудь закономірності, що визначають вибір економічних суб'єктів? Відповідь на ці та інші запитання дає мікроекономічний аналіз.

У зв'язку з цим важливого значення набуває підготовка висококваліфікованих фахівців, які могли би урахувати основні економічні закони у процесі професійної діяльності; на підставі моделей поведінки споживача прогнозувати максимізацію загальної корисності та платоспроможності домашнього господарства за фактичних бюджетних обмежень; формувати й обробляти необхідну інформаційну базу щодо конкурентного середовища підприємства; опрацьовувати параметри становища підприємства в порівнянні з конкурентами, визначати конкурентні переваги.

Участь нашої держави в Болонському процесі обумовлює впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу, що є нашим національним варіантом ECTS. Виходячи з кредитно-модульної системи організації навчального процесу, всі теми модуля (дисципліни) зведені в три змістові модулі (далі ЗМ).

Дисципліна «Економічна теорія (МІКРОЕКОНОМІКА)» є нормативною дисципліною для підготовки бакалаврів галузі знань – 1401 «Сфера обслуговування» напряму підготовки 6.140103 «Туризм».

Програма розроблена на основі:

ГСВО України: ОКХ підготовки бакалавра галузі знань 1401 «Сфера обслуговування», напряму підготовки 6.140103 «Туризм» 2010 р.

ГСВО України: ОПП підготовки бакалавра галузі знань 1401 «Сфера обслуговування», напряму підготовки 6.140103 «Туризм» 2010 р.

Програма нормативних навчальних дисциплін підготовки бакалавра галузі знань 1401 «Сфера обслуговування», напряму підготовки 6.140103 «Туризм» 2010 р.

СВО ХНАМГ: Навчальний план підготовки бакалавра галузі знань 1401 «Сфера обслуговування», напряму підготовки 6.140103 - «Туризм» 2011 р.

Програма ухвалена кафедрою економічної теорії (протокол №8 від 6.03.12.).

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Мета, предмет та місце дисципліни

Мета вивчення: набуття майбутніми фахівцями ґрунтовних економічних знань, формування у них логіки економічного мислення і економічної культури, навчання їх базовим методам пізнання і аналізу економічних процесів, вмінню приймати обґрунтовані рішення з приводу економічних проблем, пов'язаних з їх майбутньою практичною діяльністю. Пізнання методологічних принципів мікроекономічного аналізу економічної поведінки суб'єктів ринку.

Завдання: набуття належних навичок раціональної економічної поведінки, виходячи з концептуальних основ ринкової економіки, розуміння особливостей функціонування сучасних ринків та утворення цін на послуги праці, капіталу, природних ресурсів відповідно до типу ринкової структури; визначення впливу загальної рівноваги на ефективність розміщення ресурсів в економіці, дослідження причин обмеженої недостатності ринкового регулювання, критерії добробуту.

Предмет вивчення у дисципліні: економічні відносини між суб'єктами господарювання в умовах обмеженості ресурсів, економічна поведінка виробників, споживачів, власників виробничих та фінансових ресурсів.

Місце дисципліни в структурно-логічній схемі підготовки фахівця

Дисципліни, що передують вивченню даної дисципліни	Дисципліни, вивчення яких спирається на дану дисципліну
Економічна теорія (Основи економічної теорії) Економічна теорія (Макроекономіка)	Міжнародні економічні відносини

1.2. Інформаційний обсяг (зміст) дисципліни

Модуль *Економічна теорія (МІКРОЕКОНОМІКА)*

(2,0/72)

ЗМ 1. Основи мікроекономічного аналізу. Теорія поведінки споживача

Обов'язкові укрупнені навчальні елементи (теми)

Тема 1. Корисність економічного блага. Економічний вибір.

Тема 2. Аналіз поведінки споживача.

Тема 3. Попит та пропозиція.

Тема 4. Теорія еластичності.

ЗМ 2. Теорія підприємства: виробництво та витрати

Обов'язкові укрупнені навчальні елементи (теми)

Тема 5. Теорія граничних продуктів та мікроекономічна модель фірми.

Тема 6. Витрати виробництва.

ЗМ 3. Теорія ринкових структур. Ринки ресурсів. Загальна рівновага і ефективність

Обов'язкові укрупнені навчальні елементи (теми)

Тема 7. Ринок досконалої конкуренції.

Тема 8. Монопольний ринок.

Тема 9. Ринок монополістичної конкуренції.

Тема 10. Олігополістична структура ринку.

Тема 11. Похідний попит.

Тема 12. Ринок праці.

Тема 13. Ринок капіталу.

Тема 14. Економічна ефективність та добробут.

Тема 15. Держава в мікроекономічній теорії: зовнішні ефекти та суспільні блага.

1.3. Освітньо – кваліфікаційні вимоги

Вміння (за рівнями сформованості) та знання	Сфери діяльності (виробнича, Соціально-виробнича, Соціально-побутова)	Функції діяльності у виробничій сфері (проектувальна, організаційна, управлінська, виконавська, технічна, інші)
Репродуктивний рівень Ураховувати основні економічні закони у процесі професійної діяльності	Виробнича	Організаційна
Алгоритмічний рівень За результатами аналізу законодавчих та нормативних актів України, використовуючи макроекономічні моделі, за допомогою зіставлення та порівняння приймати професійні рішення, адекватні державній економічній політиці.	Виробнича	Організаційна
Евристичний рівень На основі аналізу наявних економічних та природних ресурсів, застосовуючи моделі альтернативних витрат, за допомогою зіставлення та порівняння визначати альтернативні варіанти використання економічних ресурсів.	Соціально-виробнича	Проектувальна

1.4. Рекомендована основна навчальна література

1. Гронтковська Г.Е., Косік А.Ф. Мікроекономіка. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008.

2. Гальперин В.М., Игнат'єв С.М., Моргунов В.И. Микроэкономика: Учебник в 2-х частях. СПб.: Питер, 2001.

3. Долан Э., Линдсей Д. Рынок: микроэкономическая модель. – С - Пб.: Автокомп, 1999.
4. Економічна теорія: макро - і мікроекономіка. – К.: Альтернатива, 2001.
5. Задоя А.О. Мікроекономіка. Курс лекцій та вправи. - К.: Знання, 2002.
6. Ильин В. Поведение потребителей. – С - Пб.: Питер, 2000.
7. Макконнелл К., Брю С. Экономикс. Принципы, проблемы и политика. - М.: Инфра, 2000.
8. Мікроекономіка: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича, -- К.: Знання, 2007.
9. Мікроекономіка:практикум: навчальний посібник / за ред., В.Д.Базилевича. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2010.
10. Нуреев Р.М. Курс микроэкономики. - М.: Норма – Инфра, 1999.
11. Пиндайк Р. Микроэкономика. - М.: Дело, 2000.
12. Овчинников Г. Микроэкономика: Конспект лекций. – С- Пб.: Питер, 2000.
13. Селищев А.С. Микроэкономика: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2005.
14. Селищев А.С.Практикум по микроэкономике. – СПб.: Питер, 2006.
15. Тигова Т. Микроэкономика. - К.: МАУП, 2000.
16. Тимофієва С.Б. Тимофієва С.Б. Мікроекономіка: тексти лекцій, опорні поняття та категорії, контрольні завдання за змістовими модулями (для студентів денної і заочної форм навчання напрямів підготовки б. 030601 «Менеджмент», б. 140101 «Готельно-ресторанна справа» і б.140103 «Туризм») / С. Б. Тимофієва; Харк. нац.. акад.. міськ. госп-ва. – Х.:ХНАМГ, 2011. – 154 с.
17. Фандель Г. Теорія виробництва та витрат. - К.: Таксон, 2001.
18. Ястремський О. Основи мікроекономіки: Підручник для вузів. - К.: Знання, 1998.
19. Экономическая школа. Вып. 1-3. Научно-популярный иллюстрированный журнал. Экон.школа.- СПб, 1992.
20. Методичні вказівки до організації самостійної роботи, практичних занять та виконання контрольних робіт з дисципліни Мікроекономіка (для студентів 2 курсу денної та 3 курсу заочної форм навчання напрямів підготовки б. 140101 «Готельно-ресторанна справа, б. 140103 «Туризм») / Укл: Островський І. А., Тимофієва С. Б. Харків: ХНАМГ, 2009 – 120 с.
21. Методичні вказівки до виконання розрахунково-графічного завдання та варіанти завдань з дисципліни «Мікроекономіка» для студентів 2 курсу денної і заочної форм навчання напрямів підготовки: б.140101 «Готельно - ресторанна справа» та б.140103 «Туризм» / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; укл.: І. А. Островський, С. Б. Тимофієва. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 31 с.
22. Мікроекономіка. Тренінг-курс. Навчальний посібник./А.Є. Ачкасов, І.А. Островський, С. Б. Тимофієва; Харк. нац.. акад.. міськ. госп-ва. – Х.:ХНАМГ, 2012. – 308 с.

1.5. Анотації програми навчальної дисципліни ***Економічна теорія (МІКРОЕКОНОМІКА)***

Мета вивчення: набуття майбутніми фахівцями ґрунтовних економічних знань, формування у них логіки економічного мислення і економічної культури, навчання їх базовим методам пізнання і аналізу економічних процесів, вмінню приймати обґрунтовані рішення з приводу економічних проблем, пов'язаних з їх майбутньою практичною діяльністю. Пізнання методологічних принципів мікроекономічного аналізу економічної поведінки суб'єктів ринку.

Предмет дисципліни: економічні відносини між суб'єктами господарювання в умовах обмеженості ресурсів, економічна поведінка виробників, споживачів, власників виробничих та фінансових ресурсів.

Змістові модулі: Основи мікроекономічного аналізу. Теорія поведінки споживача. Теорія підприємства: виробництво та витрати. Теорія ринкових структур. Ринки ресурсів. Загальна рівновага і ефективність.

Экономическая теория (МИКРОЭКОНОМИКА)

Цель изучения: приобретение будущими специалистами глубоких экономических знаний, формирование логики экономического мышления и экономической культуры, обучение базовым методам познания и анализа экономических процессов, умению принимать обоснованные решения экономических проблем, связанных с будущей практической деятельностью.

Предмет дисциплины: экономические отношения между субъектами хозяйствования в условиях ограниченности ресурсов, экономическое поведение производителей, потребителей, собственников производственных и финансовых ресурсов.

Модули содержания: Основы микроэкономического анализа. Теория поведения потребителя. Теория предприятия: производство и издержки. Теория рыночных структур. Рынки ресурсов. Общее равновесие и эффективность.

Economics theories (MICROECONOMICS)

The purpose of the study: the acquisition of future specialists of deep economic knowledge, the formation of the logic of economic thinking and economic culture, learning the basic methods of understanding and analysis of economic processes, the ability to make informed decisions of economic issues related to future practitioners.

The subject of subjects: the economic relations between economic entities with limited resources, the economic behavior of producers, consumers, owners of industrial and financial resources.

Content modules: Basic microeconomic analysis. The theory of consumer behavior. Theory of production: production and costs. The theory of market structures. Markets resources. General equilibrium and efficiency.

2. РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Структура навчальної дисципліни економічна теорія (мікроекономіка)

Призначення: підготовка бакалаврів	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідних ECTS – 2,0 Загальна кількість годин –72 Змістових модулів – 3	Галузь знань – 1401 «Сфера обслуговування» Напрямок підготовки – 6.140103 «Туризм» Освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр	Нормативна Рік підготовки 2–ий Семестри – 3 Аудиторні заняття: 54год. Лекції – 18 год. Практичні заняття – 36 год. Самостійна робота – 18 год.: Види підсумкового контролю: екзамен – 3 семестр

Примітка: співвідношення кількості годин аудиторних занять і самостійної роботи становить 75% до 25%.

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час проведення аудиторних занять: лекційних та практичних. Лекційний матеріал дає студентіві основу знань з тих, чи інших проблем мікроекономічного аналізу орієнтує студентів у різноманітті навчальної літератури. Метою практичних занять – є поточна перевірка рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з окремих тем дисципліни, які винесені на семінари. Крім цього на практичних заняттях передбачається проведення комплексно-модульного контролю, тобто перевірка рівня засвоєння навчального матеріалу кількох тем курсу. На практичні заняття виносяться найважливіші й найскладніші питання дисципліни. При підготовці до практичних занять потрібно передусім прочитати конспект лекцій з відповідної теми, вивчити понятійний апарат і осягнути логіку навчального матеріалу. Далі доцільно звернутися до вивчення рекомендованої літератури відповідно до певної теми.

Велике значення у процесі вивчення й закріплення знань має самостійна робота студентів, завданням самостійної роботи є також отримання більш глибоких знань, як результату вивчення додаткових літературних джерел.

Робоча програма, матеріали для проведення лекційних, практичних та розподіл часу за змістовими модулями та формами роботи розроблені відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

2.2 Тематичний план навчальної дисципліни.

Вивчаючи економічну теорію студенти повинні засвоїти систему економічних знань, на яких базується сучасний макроекономічний та

мікроекономічний аналіз ; набути навички дослідження агрегованих показників економічного та соціального розвитку національної економіки шляхом використання універсального інструментарію та економічного моделювання.

Приставаючи до вивчення дисципліни «Економічна теорія (МАКРОЕКОНОМІКА)» студенти повинні познайомитися з програмою навчальної дисципліни, досягнути її структуру та основні методи й форми навчання. Уявити основні види і форми контролю знань, умінь і навичок.

Тематичний план дисципліни «Економічна теорія (МІКРОЕКОНОМІКА)» складається із змістових модулів, які включають певні навчальні елементи та питання, що розкривають механізм мікроекономічного аналізу.

Модуль *ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ (МІКРОЕКОНОМІКА)* (2,0/72) **ЗМ 1. ОСНОВИ МІКРОЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ. ТЕОРІЯ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА.**

Навчальні елементи (теми)

Тема 1. Корисність економічного блага. Економічний вибір.

Корисність і уподобання в економічній теорії. Поняття корисності. Сукупна та гранична корисність. Функція корисності. Закон спадної граничної корисності економічного блага. Процес споживання та динаміка зміни сукупної та граничної корисності. Закон спадної граничної корисності економічного блага. Уподобання споживача.

Побудова кривих байдужості. Карта кривих байдужості. Властивості кривих байдужості. Окремі випадки кривих байдужості. Поняття взаємозамінних благ, взаємодоповнюючих благ, нейтральних благ, благ з від'ємною корисністю. Види поверхонь байдужості для перерахованих вище благ (пара взаємозамінних благ, пара взаємодоповнюючих благ, пара «нейтральне благо - благо з додатною корисністю»).

Гранична норма заміщення. Бюджетне обмеження споживача. Модель можливого. Поняття нахилу бюджетної лінії. Вплив зміни доходу споживача, системи оподаткування, субсидій, квот тощо на положення бюджетної лінії. Зміна цін та її вплив на бюджет споживача.

Рівновага споживача: економічна, алгебраїчна та графічна інтерпретація. Вибір оптимального споживчого кошика. Методи знаходження точки рівноваги.

Тема 2. Аналіз поведінки споживача

Реакція споживача на зміну доходу. Крива «дохід-споживання». Функція попиту від доходу: крива Енгеля. Поняття нормальних благ та благ нижчої споживчої цінності. Функції Торнквіста. Реакція споживача на зміну цін товарів. Крива «ціна-споживання». Крива індивідуального попиту. Поняття звичайних благ та благ Гіффена.

Ефект заміни та ефект доходу. Вплив ефектів за Слуцьким та за Хіксом. Рівняння Слуцького. Взаємодія ефектів заміни та доходу. Прийняття рішень в ситуаціях з ризиком. Невизначеність та економічний ризик. Умови схильності

та несхильності споживача до ризику. Ризик та ефективність економічних рішень.

Тема 3. Попит та пропозиція

Ринковий попит як сума індивідуальних попитів (означення, побудова графіків). Зміна попиту та зміна обсягу попиту, фактори зміни (економічний, алгебраїчний, графічний аналіз).

Ринкова пропозиція. Зміна пропозиції та зміна обсягу пропозиції, фактори зміни (економічний, алгебраїчний, графічний аналіз). Взаємодія попиту та пропозиції.

Ринкова ціна та ціна рівноваги, обсяг рівноваги. Механізм встановлення ринкової рівноваги (павутиноподібна модель). Вплив зміни попиту та пропозиції на рівновагу, взаємодія змін попиту та пропозиції.

Поняття надлишку споживача та надлишку виробника. Практичне застосування аналізу рівноваги: встановлення мінімуму заробітної плати, стелі цін, податки, квоти та тарифи, державний та приватний сектор. Нецінове нормування дефіциту. Акцизні податки та максимізація акцизного збору.

Тема 4. Теорія еластичності

Поняття «еластичності» для загального випадку. Концепція еластичності взаємозв'язаних показників. Еластичність попиту. Основні властивості еластичності. Оцінка еластичності зростаючої та спадної функції. Еластичність ступеневої функції. Дуговий метод розрахунку еластичності.

Еластичність попиту за чинниками впливу: еластичність попиту за власною ціною блага, еластичність попиту за ціною взаємодоповнюючого блага та за ціною взаємозамінного блага (перехресна еластичність), еластичність попиту за доходом. Зв'язок між еластичністю попиту за власною ціною блага та доходом виробника.

Еластичність пропозиції. Фактори впливу на еластичність пропозиції. Еластичність пропозиції за власною ціною блага, еластичність пропозиції за цінами факторів виробництва.

ЗМ 2. ТЕОРІЯ ПІДПРИЄМСТВА: ВИРОБНИЦТВО ТА ВИТРАТИ

Навчальні елементи (теми)

Тема 5. Теорія граничних продуктів та мікроекономічна модель фірми

Фірма як суб'єкт ринку та виробнича ринкова система. Фактори виробництва та їх класифікація. Мотивація поведінки фірми. Економічні періоди функціонування фірми та множина можливих комбінацій ресурсів. Миттєвий, короткотерміновий та довготерміновий періоди функціонування фірми.

Поняття та параметри виробничої функції. Виробнича функція як економічна модель технології, способи побудови виробничої функції (табличний, алгебраїчний, графічний). Основні властивості виробничих функцій.

Сукупний, середній та граничний продукт у короткотерміновому періоді: означення, графічний аналіз взаємного розміщення кривих. Закон спадної продуктивності факторів виробництва. Двофакторна виробнича функція. Ізокванта та її властивості. Карта ізоквант. Гранична норма технічного заміщення. Границі заміщення факторів. Зміна технології, зміна масштабу у довготерміновому періоді. Постійний, спадний та зростаючий ефект від збільшення масштабу виробництва.

Тема 6. Витрати виробництва

Поняття і види витрат. Економічний та бухгалтерський підходи до визначення витрат. Альтернативні витрати. Явні та неявні; внутрішні та зовнішні витрати. «Нормальний прибуток» як елемент витрат. Економічний та бухгалтерський прибуток.

Витрати виробництва у короткотерміновому періоді. Постійні, змінні, сукупні, середні та граничні витрати. Означення, графічний аналіз особливостей взаємного розташування та закономірностей зміни кожного з видів витрат, точки мінімуму та їх взаємне розташування. Закон зростаючих граничних витрат.

Витрати виробництва в довготерміновому періоді. Криві довготермінових витрат та їх види. Поняття ізокошти: означення, побудова, властивості. Карта ізокошт. Рівновага виробника: вибір комбінації виробничих факторів за критеріями мінімізації витрат чи максимізації випуску. Рівновага виробника: графічна, алгебраїчна та економічна інтерпретації. Траєкторія розширення виробничої діяльності фірми. Концепція мінімально ефективного розміру підприємства.

ЗМ 3. ТЕОРІЯ РИНКОВИХ СТРУКТУР. РИНКИ РЕСУРСІВ. ЗАГАЛЬНА РІВНОВАГА І ЕФЕКТИВНІСТЬ

Навчальні елементи (теми)

Тема 7. Ринок досконалої конкуренції

Поняття ринкової структури. Види ринкових структур та їх ознаки. Характерні риси ринку досконалої конкуренції. Досконало конкурентна фірма та умови її функціонування. Ринковий попит та крива попиту на продукцію фірми за умов досконалої конкуренції. Сукупний, середній та граничний дохід фірми, їх графічне відображення. Граничний дохід та його співвідношення з лінією попиту на продукцію фірми. Конкурентна стратегія фірми у короткотерміновому періоді. Максимізація прибутку. Дослідження умов прибутковості та збитковості фірми: графічний аналіз впливу ринкової ціни на взаємне розміщення кривих сукупних витрат, сукупного доходу та прибутку фірми - досконалого конкурента. Ринкова ціна та умови: прибутковості, беззбитковості, збитковості, повного згортання виробництва фірми (графічно).

Пропозиція фірми та ринкова пропозиція. Конкурентна стратегія фірми у довготерміновому періоді. Ефективність ринку досконалої конкуренції.

Тема 8. Монопольний ринок

Модель чистої монополії та її характеристика. Поняття та ознаки. Природні, економічні, адміністративні та правові бар'єри монопольного ринку. Різновиди монополій: відкриті, закриті, природні. Монопсонія.

Монопольний ринок у короткотерміновому та довготерміновому періодах. Визначення монополістом ціни та обсягу виробництва (графічна, та алгебраїчна інтерпретація). Вплив на поведінку монополіста цінової еластичності попиту. Пропозиція фірми монополіста та особливості її формування. Цінова дискримінація. Рівновага фірми-монополіста у довготерміновому періоді. Економічні наслідки та соціальна ціна монополії.

Порівняльний аналіз досконалої конкуренції та монополії. Державне регулювання монопольної діяльності, антимонопольна політика.

Тема 9. Ринок монополістичної конкуренції

Сутність та основні риси ринку монополістичної конкуренції: ознаки та умови функціонування. Ринкова поведінка монополістичного конкурента. Максимізація прибутку. Цінова політика фірми. Короткотермінова та довготермінова рівновага фірми (графічна інтерпретація). Сутність та передумови розвитку нецінової конкуренції. Поглиблення диференціації продукту: позитивні та негативні наслідки. Вплив рекламної діяльності на обсяги виробництва та витрати. Економічна доцільність реклами. Суспільна ціна монополістичної конкуренції, порівняльний аналіз з ринком досконалої конкуренції та монопольним ринком.

Тема 10. Олігополістична структура ринку

Олігополія, її сутність та основні ознаки. Показники концентрації ринку. Основні причини існування олігополії. Різноманітність олігополістичних структур, загальна взаємозалежність і складність аналізу поведінки підприємства на ринку. Дуополія: суть моделей Курно та Бертрана. Олігополістичне ціноутворення. Моделі олігополістичного ціноутворення: цінова війна та її наслідки; картель та легальні угоди; таємні та мовчазні змови (лідерство у цінах). Модель ламаної кривої попиту. Ціноутворення за принципом: «витрати плюс ...». Основний зміст нецінової конкуренції.

Олігополія та економічна ефективність. Науково-технічний прогрес за умов олігополії. Економічні наслідки олігополії. Державне регулювання олігополії.

Тема 11. Похідний попит

Похідний попит. Взаємозв'язок ринку продукту та ринків факторів виробництва. Попит на продукт та попит на фактори виробництва. Вплив різновиду структури ринку продукту на похідний попит. Похідний попит за досконалої конкуренції на ринку продукту та на ринку факторів виробництва. Цінова еластичність попиту на ресурс виробництва. Похідний попит та принцип оплати факторів. Порівняння граничного доходу та граничних витрат товаровиробника при споживанні одного фактора виробництва.

Тема 12. Ринок праці

Праця як фактор виробництва, її мобільність. Характеристика досконало конкурентного ринку праці. Обґрунтування рішення про найм. Формування індивідуального, галузевого та ринкового попиту на працю.

Ринкова пропозиція праці на досконало конкурентному ринку. Обґрунтування вибору робітника щодо праці та відпочинку: інструментарій ординалістської теорії корисності. Особливості ринкової пропозиції праці.

Рівновага на ринку праці. Еластичність пропозиції праці для галузей з різною динамікою витрат на виробництво. Контроль профспілок над пропозицією робочої сили, рівнем заробітної плати та продуктивністю праці. Двостороння монополія і визначення реального рівня заробітної плати.

Тема 13. Ринок капіталу

Капітал як фактор виробництва. Капітал як ресурс тривалого використання; форми капіталу. Попит та пропозиція капіталу. Поняття вибору у часі.

Споживання та інвестиції. Уподобання у часі. Побудова бюджетного обмеження для випадку вибору обсягів споживання між теперішніми та майбутніми періодами. Оптимальний вибір.

Попит та пропозиція капіталу. Вступ до аналізу інвестиційних рішень. Поняття дисконтованої величини. Види процентних ставок. Реальна та номінальна процентні ставки. Рівень дохідності, прибуток на капітал. Поняття теперішньої та майбутньої вартості у прийнятті інвестиційних рішень.

Рівновага на ринку капіталу. Формування процентної ставки як рівноважної ціни капіталу.

Ринок землі. Особливості землі як фактору виробництва. Особливості формування пропозиції землі та попиту на землю. Рента. Ціна землі як капіталізована рента.

Тема 14. Економічна ефективність та добробут

Аналіз ринкової рівноваги. Часткова та загальна рівновага. Ефект зворотного зв'язку. Закон Вальраса. Рівновага в економіці обміну. Поняття загальної рівноваги за Парето. Ефективність та економіка добробуту. Парето - ефективний стан економіки. Теореми суспільного добробуту. Критерії оцінки добробуту: утилітаристський критерій, критерії Роулза та Хікса. Теорія загальної рівноваги та політика в галузі економіки добробуту: ефективність та справедливість.

Тема 15. Держава в мікроекономічній теорії: зовнішні ефекти та суспільні блага

Зовнішні ефекти, їх економічний зміст. Поняття про зовнішні ефекти. Позитивні зовнішні ефекти, їх сутність, вплив на обсяг та ціну рівноваги; заходи щодо корегування (графічна інтерпретація). Негативні зовнішні ефекти їх сутність, вплив на обсяг та ціну рівноваги; заходи щодо керування (графічна інтерпретація). Суспільні та приватні витрати (вигоди). Коригуючі податки та субсидії. Теорема Коуза-Стіглера.

Громадські блага і громадський вибір. Поняття громадських благ. Приватні та громадські блага. Попит на громадські блага і ефективний їх обсяг. Особливості формування попиту, пропозиції та ціни рівноваги. Забезпечення громадськими благами: можливість ринку і держави.

Економічна роль держави у ринковій економіці. Необхідність та причини втручання держави в економічні процеси за ринкових умов. Теорія суспільного вибору: способи прийняття рішень та проблема ефективності.

2.3. Розподіл часу за модулями і змістовими модулями та форми навчальної роботи студента.

Запропонований розподіл часу за розділами, змістовими модулями та форми навчальної роботи відповідає навчальним планам підготовки бакалаврів за напрямом 6.140103 «Туризм» денної форми навчання.

Таблиця 2.3.1. Розподіл часу за змістовими модулями.

Модулі (семестри) та змістові модулі	Всього, кредит/годин	Форми навчальної роботи				
		Лекц.	Сем., пр.	СРС	Інд. робота	Підсумк. контроль
ЗМ 1. Основи мікроекономічного аналізу. Теорія поведінки споживача	0,5/18	4	8	6	-	
ЗМ 2. Теорія підприємства: виробництво та витрати	0,25/9	2	4	3	-	
ЗМ 3. Теорія ринкових структур. Ринки ресурсів. Загальна рівновага і ефективність	1,0/36	10	20	6	-	
РАЗОМ ЗА МОДУЛЕМ Економічна теорія (МІКРОЕКОНОМІКА)	2,0/72	18	36	18	-	

Таблиці 2.3.2. Розподіл часу лекційного курсу (денна форма навчання).

Зміст	Кількість годин за напрямом підготовки (шифр, аббревіатура)
	6.140103 «Туризм»
1	2
ЗМ 1. Основи мікроекономічного аналізу. Теорія поведінки споживача	6
Тема 1. Корисність економічного блага. Економічний вибір	2
Тема 2. Аналіз поведінки споживача	1
Тема 3. Попит та пропозиція	2
Тема 4. Теорія еластичності	1
ЗМ 2. Теорія підприємства: виробництво та витрати	2
Тема 5. Теорія граничних продуктів та мікроекономічна модель фірми	1

Продовження табл. 2.3.2.

1	2
Тема 6. Витрати виробництва	1
ЗМ 3. Теорія ринкових структур. Ринки ресурсів. Загальна рівновага і ефективність	10
Тема 7. Ринок досконалої конкуренції	2
Тема 8. Монопольний ринок	1
Тема 9. Ринок монополістичної конкуренції	1
Тема 10. Олігополістична структура ринку	1
Тема 11. Похідний попит	1
Тема 12. Ринок праці	1
Тема 13. Ринок капіталу	1
Тема 14. Економічна ефективність та добробут	1
Тема 15. Держава в мікроекономічній теорії: зовнішні ефекти та суспільні блага	1
РАЗОМ ЗА МОДУЛЕМ Економічна теорія (МІКРОЕКОНОМІКА)	18

Таблиця 2.3.3. Розподілу часу практичних занять (денна форма навчання).

Зміст	Кількість годин за напрямом підготовки (шифр, абревіатура)
	6.140103 «Туризм»
ЗМ 1. Основи мікроекономічного аналізу. Теорія поведінки споживача	8
Тема 1. Корисність економічного блага. Економічний вибір	2
Тема 2. Аналіз поведінки споживача	2
Тема 3. Попит та пропозиція	2
Тема 4. Теорія еластичності	2
ЗМ 2. Теорія підприємства: виробництво та витрати	4
Тема 5. Теорія граничних продуктів та мікроекономічна модель фірми	2
Тема 6. Витрати виробництва	2
ЗМ 3. Теорія ринкових структур. Ринки ресурсів. Загальна рівновага і ефективність	24
Тема 7. Ринок досконалої конкуренції	4
Тема 8. Монопольний ринок	4
Тема 9. Ринок монополістичної конкуренції	4
Тема 10. Олігополістична структура ринку	2
Тема 11. Похідний попит	4
Тема 12. Ринок праці	2
Тема 13. Ринок капіталу	2
Тема 14. Економічна ефективність та добробут	2
Тема 15. Держава в мікроекономічній теорії: зовнішні ефекти та суспільні блага	2
РАЗОМ ЗА МОДУЛЕМ Економічна теорія (МІКРОЕКОНОМІКА)	36

2.4. Організація самостійної роботи студентів.

У процесі опанування модуля «Економічна теорія (МІКРОЕКОНОМІКА)» окрім лекційних та практичних занять (які є аудиторною роботою) значна роль належить самостійній роботі студентів. Самостійна робота розрахована на формування практичних навичок у роботі студентів зі спеціальною літературою, орієнтування їх на інтенсивну роботу, критичне осмислення здобутих знань і глибоке вивчення теоретичних і практичних проблем макроекономічного аналізу. Значною є роль самостійної роботи студентів у підготовці до поточного і підсумкового контролю знань й умінь.

На самостійну роботу відповідно навчальним планам підготовки бакалаврів денної форми навчання за напрямом 6.140103 «Туризм» припадає 18 години з них на виконання розрахунково-графічних завдань 15 годин. У таблиці 2.4.1. подано розподіл часу самостійної роботи за розділами та змістовими модулями й формами роботи.

Таблиця 2.4.1. Розподіл часу самостійної роботи за її формами

Форми самостійної роботи (за змістовими модулями)	Години	Форма звіту
ЗМ 1. Основи мікроекономічного аналізу. Теорія поведінки споживача	4	
1.Огляд основної та додаткової літератури	0,25	Конспект
2. Розгляд контрольних запитань і прикладів тестових завдань.	0,25	Відповіді у зошиті для практичних занять
3. Розв'язання задач	0,5	
3. РГР(вивчення літератури, складання плану РГР)	3	Матеріали у зошиті
ЗМ 2. Теорія підприємства: виробництво та витрати	12	
1.Огляд основної та додаткової літератури	0,5	Конспект
2. Розгляд контрольних запитань і прикладів тестових завдань та розв'язання задач	0,5	Відповіді у зошиті для практичних занять
1. РГЗ (написання теоретичної частини)	11	Матеріали у зошиті
ЗМ 3. Теорія ринкових структур. Ринки ресурсів. Загальна рівновага і ефективність	2	
1. Захист РГЗ	2	Відповіді до графіку
РАЗОМ за модулем Економічна теорія (МІКРОЕКОНОМІКА)	18	

2.5. Засоби контролю та структура залікового кредиту

Види та засоби контролю (тестування, контрольні роботи, індивідуальні завдання тощо)	Розподіл балів, %
1	2
Економічна теорія (МІКРОЕКОНОМІКА) 2 курс 3 семестр	
ЗМ 1. Тестування, розв'язання задач	20%
ЗМ 2. Тестування, розв'язання задач	10%
ЗМ 3. Тестування, розв'язання задач	20%
РГР	10%

1	2
<u>Підсумковий контроль (3-ий семестр)</u>	
Письмовий екзамен (за екзаменаційними білетами, які включають теоретичне питання, тести та задачі)	
Письмовий екзамен (за екзаменаційними білетами)	
Усього за модулем Економічна теорія (МІКРОЕКОНОМІКА)	100%

2.6. Порядок та критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів.

Педагогічний контроль є обов'язковим елементом навчання як складової процесів освіти, пізнання. Контроль – це система перевірки і оцінювання результатів навчання, тобто контроль знань, умінь і навичок студентів як результату вивчення модуля «Економічна теорія». Практика і чисельні наукові дослідження підтверджують стимулюючу роль різноманітних видів контролю у мотиваційній поведінці студентів.

Для визначення рівня знань, умінь і навичок студентів при вивченні модуля «Економічна теорія (МІКРОЕКОНОМІКА)» використовуються наступні форми і методи контролю:

- Поточний контроль за результатами вивчення кожного змістового модуля передбачає виявлення рівня засвоєння студентом лекційного матеріалу і вміння використовувати його для вирішення практичної ситуації, приводиться у вигляді письмової роботи, яка передбачає тестування і розв'язання задач:
- Оцінювання роботи студентів на семінарських заняттях, передбачає оцінку систематичності та активності роботи студента при обговоренні питань тієї чи іншої теми, активність при виконанні індивідуальних завдань (наприклад, розрахунково-графічної роботи).
- Підсумковий контроль. За умовами кредитно-модульної системи організації навчального процесу до підсумкового контролю допускаються студенти, що набрали у сумі за змістовими модулями більше ніж 30% балів від загальної їх кількості в цілому з модуля, або більше 50% балів з поточного контролю за усіма змістовими модулями. Підсумковий контроль здійснюється за екзаменаційними білетами у письмовій формі.

Одним з елементів рейтингової системи є тестовий контроль знань, умінь і навичок студентів, який дозволяє ефективно і об'єктивно оцінювати успішність студентів є тестовий контроль.

Тестовий контроль знань, умінь і навичок студентів дозволяє ефективно й об'єктивно оцінювати успішність студентів. Критерії оцінювання тестових завдань залежать від їх типу. *Тест-завдання закритої форми різняться за принципами побудови і відповідно мають і різні оцінювальні бали.* Прості альтернативні тест-завдання оцінюються 1 бал. Тест-завдання з простим множинним вибором за принципом класифікації оцінюються в 2 бали. Тестові завдання з множинним вибором за принципом кумуляції оцінюються в 2 бали. Тестові завдання з множинним вибором за принципом циклічності оцінюються

в 2 бали. Тестові завдання за принципом подвійної альтернативи оцінюються в 2 бали. Тестові завдання на відповідність (на асоціативні зв'язки) дають можливість установити знання фактів, взаємозв'язків і знання термінології, позначень, методик тощо. Оцінюються в 2 бали одна правильна відповідь. Тестові завдання на порівняння і протиставлення (на аналіз взаємозв'язку оцінюються в 5 балів. Тестові завдання, побудовані за принципом запитань із множинними відповідями. Тестові завдання з множинними відповідями «правильно-неправильно» оцінюються в 5 балів.

Тестові завдання на визначення причинної залежності оцінюються такі тест завдання в 5 балів.

Тест-задачі передбачають перевірку навиків практичного застосування теоретичних знань, уміння робити економічні висновки й прогнози щодо діяльності економічних суб'єктів у певних виробничих ситуаціях. Оцінюються такі тест-завдання в 5 балів.

Графічні завдання передбачають перевірку навиків графічного мислення та вміння образно представляти ту чи іншу вербальну ситуацію. Оцінюються залежно від складності завдання (графіку) від 3 до 7 балів.

Тестові завдання відкритого типу передбачають вільні відповіді. Оцінюються – в 1 бал - одне правильно вставлене слово, позначення, показник тощо. При написанні формул 3—5 балів в залежності від складності формул.

Розв'язання задач передбачає перевірку навиків практичного застосування теоретичних знань, уміння робити економічні висновки та прогнози щодо діяльності економічних суб'єктів в певних виробничих ситуаціях. Оцінюються такі завдання від 5 до 10 балів, в залежності від складності задачі.

Отримані при вимірюванні різними методами оцінки, бали, відсотки складають врешті комплексну оцінку. Комплексна оцінка враховує також й систему заохочувальних і штрафних балів, які отримав студент протягом триместру. Заохочувальні бали нараховуються за участь в олімпіадах різних рівнів, конкурсах студентських робіт, за доповіді на наукових конференціях, за активність студентів на заняттях і т. ін. Штрафні бали нараховуються за несвоєчасне виконання різних типів завдань (реферати, курсові роботи тощо), за пропуски аудиторних занять та не підготовку до них. Заохочувальні й штрафні бали без сумніву вносять елемент «суб'єктивності» в оцінку знань, тому вони не повинні перевищувати 5% від теоретично можливого рейтингу з модуля (дисципліни). У процесі визначення підсумкової оцінки недоліки одного методу вимірювання нівелюються позитивними якостями іншого, і суб'єктивна в принципі оцінка наближається до об'єктивних критеріїв, що пред'являє саме життя.

Результати тестування, виконання тематичних робіт, розв'язання задач, заохочувальні та штрафні бали перераховуються відповідно до системи оцінювання, які подані у таблиці 2.6.1.

Таблиця 2.6.1. Шкала перерахування оцінок результатів навчання у різних системах оцінювання

% набраних балів	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою
більше 90 – 100 включно	Відмінно	A
більше 80 – 90 включно	Добре	B
більше 70 – 80 включно		C
більше 70 – 60 включно	Задовільно	D
більше 60 – 50 включно		E
більше 25 – 50 включно	Незадовільно з можливістю повторного складання	FX
від 0 до 25 включно	Незадовільно з обов'язковим повторним курсом	F

* З можливістю повторного складання

** З обов'язковим повторним курсом

2.7. Інформаційно – методичне забезпечення

Бібліографічні описи, Інтернет адреси	ЗМ, де застосовується
1. Рекомендована основна навчальна література (підручники, навчальні посібники, інші видання)	
1. Базилевич В.Д. Мікроекономіка: підручник. К.: Знання, 2007. – 677 с.	1 – 3
2. Задоя А.О. Мікроекономіка. Курс лекцій та вправи. – К.: Знання, 2002. – 211 с.	1 – 3
3. Нуреев Р.М. Курс мікроекономіки: Учебник для вузов, -- 2-е изд., зим. – М.: Норма, 2005. – 560 с.	1 – 3
4. Гронтковська Г.Е., Косік А.Ф. Мікроекономіка. Навч. посібник.- К.: Центр учбової літератури, 2008.	1 – 3
2. Додаткові джерела (довідники, нормативні видання, сайти Інтернет тощо)	
1. Гальперин В.М., Игнатьев С.М., Моргунов В.И. Мікроекономіка: Учебник в 2-х частях. СПб.: Питер, 2001.	1 – 3
2. Макконнелл К., Брю С. Экономикс. Принципы, проблемы и политика. – М.: Инфра, 2000.	1 – 3
3. Овчинников Г. Мікроекономіка, Конспект лекцій. – СПб.: Питер, 2000.	1 – 3
4. Сборник задач по мікроекономике к «Курсу мікроекономіки» Р.М. Нуреева / Гл. ред .д.э.н., проф, Р.М. Нуреев. – М.: Норма, 2004. – с. 432	1 – 3
5. Селищев А.С. Практикум по мікроекономике. – СПб.: Питер, 2006. – 208 с.	1 – 3
3. Методичне забезпечення (реєстр методичних вказівок, інструкцій до лабораторних робіт, планів семінарських занять, комп'ютерних програм, відео-аудіо-матеріалів, плакатів тощо)	
1. Тимофієва С.Б. Мікроекономіка: тексти лекцій, опорні поняття та категорії, контрольні завдання за змістовими модулями (для студентів денної і заочної форм навчання напрямів підготовки б. 030601 «Менеджмент», б. 140101 «Готельно-ресторанна справа» і	1 – 3

Бібліографічні описи, Інтернет адреси	ЗМ, де застосовується
6.140103 «Туризм») / С. Б. Тимофієва; Харк. нац.. акад.. міськ. госп-ва. – Х.:ХНАМГ, 2011. – 154 с.	
2. Мікроекономіка. Тренінг-курс. Навчальний посібник./А.Є. Ачкасов, І.А. Островський, С. Б. Тимофієва; Харк. нац.. акад.. міськ. госп-ва. – Х.:ХНАМГ, 2012. – 308 с.	1 – 3
3. Тимофієва С.Б. Методичні вказівки до організації самостійної роботи, практичних занять та виконання контрольних робіт з дисципліни «Мікроекономіка» (для студентів 2 курсу денної і заочної форм навчання напрямів підготовки: 6. 030601 «Менеджмент», 6. 140101 «Готельно-ресторанна справа» і 6.140103 «Туризм»)). – Харків: ХНАМГ, 2009 – 120 с.	1 – 3
Методичні вказівки до виконання розрахунково-графічної роботи та варіанти завдань з дисципліни «Мікроекономіка» (для студентів 2 курсу денної і заочної форм навчання напрямів підготовки: 6. 140101 «Готельно-ресторанна справа» і 6.140103 «Туризм»)) / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; уклад.: І.А. Островський, С.Б. Тимофієва. – Харків: ХНАМГ, 2009 - 44 с.	1 – 3
4. Ресурси інтернет	
Цифровий репозиторій ХНАМГ: http://eprints.ksame.kharkov.ua .	1 – 3
http://www.bank.gov.ua .	1 – 3
http://www.kmu.gov.ua	1 – 3
http://www.me.gov.ua	1 – 3
http://www.minfin.gov.ua	1 – 3
http://www.ssmc.gov.ua	1 – 3
http://www.worldbank.org.ru	1 – 3
http://www.ukrstat.gov.ua	1 – 3

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Програма навчальної дисципліни та
робоча програма навчальної дисципліни
«Економічна теорія (МІКРОЕКОНОМІКА)»
(для студентів 2 курсу денної форми навчання
галузі знань 1401 «Сфера обслуговування»
напряму підготовки 6.140103 «Туризм»)

Укладачі: **РЕШЕТИЛО** Валентина Петрівна,
ОСТРОВСЬКИЙ Ігор Анатолійович,
ТИМОФІЄВА Світлана Борисівна

В авторській редакції

Комп'ютерне верстання: *Ю. Ю. Конюшенко*

План 2012, поз. 201 Р

Підп. до друку 10.04.2012 р.
Друк на ризографі
Тираж 11 пр.

Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 1,2
Зам. № 8129

Видавець і виготовлювач:
Харківська національна академія міського господарства,
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК №4064 від 12.05.2011 р.